

Nr 212.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till civilt luftskydd; given Stockholms slott den 5 mars 1937.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i stats-
rådet å Stockholms slott den 5 mars 1937.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Departementschefen, statsrådet Möller, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, kommunikations- och finansdepartementen fråga angående anslag till civilt luftskydd samt anför:

Inledning.

Den 30 april 1936 tillkallade dåvarande chefen för försvarsdepartementet med stöd av Kungl. Maj:ts samma dag givna bemyndigande fem sakkunniga¹ för att biträda inom försvarsdepartementet med utredning rörande planläggning och organisation av det civila luftskyddet.

Till fullgörande av nämnda uppdrag hava de sakkunniga, vilka antagit namnet *civila luftskyddsutredningen*, den 21 december 1936 avgivit betänkande angående det civila luftskyddet (statens offentliga utredningar 1936: 57).

Över betänkandet hava i anledning av remiss utlåtanden avgivits av arméförvaltningen, chefen för generalstaben och t. f. chefen för armén, de båda sistnämnda gemensamt, marinförvaltningen efter hörande av marindistriktsbefälhavaren för ostkustens marindistrikt ävensom befälhavande amiralen i Karlskrona och kommandanten i Vaxholms fästning, chefen för marinstaben, chefen för flygvapnet och flygförvaltningen, de båda sistnämnda gemensamt, rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap, medicinalstyrelsen, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattensbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, kammarrätten såvitt angår ändring i skattelagstiftningen, riksräkenskapsverket, allmänna civilförvaltningens lönenämnd, kommerskollegium efter hörande av handelskamrarna i riket ävensom svenska hamnförbundet och Sveriges kemiska industrikontor, statens provningsanstalt, överståthållarämbetet efter hörande av polismästaren i Stockholm, samtliga länsstyrelser, överstyrelsen för svenska röda korset, styrelsen för svenska stadsförbundet, styrelsen för svenska landskommunernas förbund, Sveriges industriförbund, svenska brandkårernas riksförbunds verkställande utskott samt svenska brandskyddsföreningen. Särskilda yttranden hava vid utlåtandena fogats av läns-

¹ Landshövdingen E. A. Beskow, ordförande, generaldirektören J. A. Höjer, översten friherre C. G. von Otter, ledamoten av första kammaren redaktören Johan Nilsson och bergsingenjören P. S. Rydbeck.

styrelsen i Gotlands län från Gotlands luftskyddsförening, av länsstyrelsen i Blekinge län, från magistraten, polismästaren, drätselkammaren och luftskyddskommittén i Karlskrona, magistraten, polischefen och drätselkammaren i Karlshamn samt Blekinge länsavdelning av föreningen Sveriges landsfiskaler ävensom av länsstyrelsen i Gävleborgs län från drätselkammaren i Gävle och Sandvikens järnverks aktiebolag.

Luftskyddsfrågans allmänna innebörd.

Civila luftskyddsutredningen.

I annat sammanhang har jag förut denna dag redogjort för huvuddragen av civila luftskyddsutredningens förslag, till vilken framställning jag här ber att få hänvisa.

Såsom åtgärder i syfte att försvåra anfall från luften eller begränsa verkingarna av sådant anfall — de s. k. luftskyddsåtgärderna — nämner utredningen varning för luftanfall («alarmering»), åtgärder i syfte att försvåra fiendens orientering, i synnerhet mörkläggnings-, utrymning-, vare sig för längre tid eller för kortare tid vid omedelbart förestående fara, byggnadstekniska åtgärder, framför allt skyddsrum, samt säkerhets- och hjälptjänst i samband med flyganfall («luftskyddstjänst»), såsom ordningstjänst, brandtjänst, gasspaning, sanering, röjnings- och reparationstjänst samt sjukvård. Vid redogörelsen för luftskyddstjänsten skiljes mellan åtgärder, som avse ett samhälle i dess helhet («allmänt luftskydd»), åtgärder, som avse vissa större företag («industriluftskydd») samt övriga luftskyddsåtgärder, i främsta rummet avseende bostads- och affärsfastigheter («enskilt luftskydd»).

Beträffande omfattningen av luftskyddets förberedande i fredstid har utredningen anför:

Av ekonomiska och andra skäl låter det sig icke göra att omedelbart genomföra de olika förberedande åtgärder för luftskyddet, som vore önskvärda inom alla de orter, varest möjligen behov därav kan föreligga. En begränsning i fråga om dessa åtgärders vidtagande måste därför ske, dels så att vissa orter i första hand tillgodoses, och dels på det sätt, att för varje åtgärd undersökes vad som måste utföras i fredstid och vad som möjligen kan uppskjutas till en senare tidpunkt. Den åsyftade begränsningen torde huvudsakligen böra avse anskaffning av materiell, vidtagande av vissa byggnadstekniska åtgärder och andra mera kostbara anordningar; däremot torde försiktigheten bjuda, att man i fråga om planläggningen icke iakttager alltför stor återhållsamhet. Även planläggningen torde dock böra begränsas till ett visst, låt vara ganska betydande antal orter. Vid densamma måste beaktas, att man icke räknar med materiell och förnödenheter, som vid krig eller krigsfara icke kunna anskaffas.

Avgörande för om och i vilken mån luftskydd bör förberedas inom en ort torde vara dels sannolikheten för att orten i händelse av krig kommer att anfallas, dels ortens storlek, byggnadssätt och beskaffenhet i övrigt. Sannolikheten för anfall beror i sin ordning företrädesvis av ortens storlek och läge, förefintligheten av militära anläggningar eller trupper ävensom av industrier, förråd, kommunikationsanläggningar m. m., närvaron av luftvärn samt ortens känslighet med hänsyn till byggnadssättet.

Vidare har utredningen anført:

En klassificering av orterna efter deras läge och beskaffenhet med hänsyn till anfallsrisken erbjuder naturligen stora svårigheter och kan aldrig göra anspråk på att bliva exakt. En dylik klassificering torde dock ha stort värde, då det gäller att bedöma, vilka luftskyddsåtgärder som bära vidtagas och i vilken ordning materiell bör anskaffas eller anslag beviljas för luftskyddet inom viss ort. Civila luftskyddsutredningen har med biträde av militär sakkunskap inom generalstaben utfört vissa förberedande undersökningar i detta hänseende till ledning för planlägningsarbetet och för att erhålla en grundval för sina kostnadsberäkningar. Sålunda har uppgjorts en förteckning över eventuella luftskyddsorter samt en preliminär klassificering av orterna. Nämda förteckning, som återges i en vid betänkandet fogad hemlig bilaga, upptar samtliga orter i riket med mer än 1,000 invånare och därjämte vissa mindre orter, som ur förevarande synpunkt ansetts vara av betydelse. Med ledning av förteckningen, vilken bör göras till föremål för ytterligare granskning inom luftskyddsinspektionen ävensom vederbörliga militära och civila myndigheter och därefter fastställas av Kungl. Maj:t, beräknar utredningen, att planläggningen skall komma att omfatta mellan 400 och 500 orter (frånsett planläggningen av belyningsinskränkningen, som måste antagas få betydligt större omfattning).

Vid redogörelsen för de olika luftskyddsåtgärderna har utredningen angivit, i vad mån dessa borde komma till utförande redan i fredstid. För civilbefolkningens *alarmering* krävdes bland annat sirener och i en del orter särskilda till telefonnätet anknutna signalapparater, s. k. alarmeringscentraler. Då denna materiell vore av så speciell beskaffenhet, att man icke kunde räkna med att i händelse av krig eller krigsfara snabbt tillgodose behovet därav, borde den anskaffas i fredstid. För genomförandet av *belyningsinskränkningen* i ett samhälle erfordrades, allt efter de lokala förhållandena, mer eller mindre omfattande förberedelser redan i fredstid. Beträffande *skyddsrum*, vilka i allmänhet förutsattes icke behöva planläggas i samhällen med mindre än 5,000 invånare, borde i första hand på större orter inrättas skyddsrum för den lokala luftskyddsledningen (»ledningscentraler») och för den personal, som i samband med flyganfall vore verksam för ordningens upprätthållande, eldsläckning, indikering, sanering etc. (den s. k. aktiva personalen). Beträffande dylika skyddsrum — till vilka äro att hänföra även hjälplatser för skadade — vore det av särskild vikt, att erforderliga förstärkningsarbeten skedde redan i fredstid. Detsamma gällde i fråga om skyddsrum för personalen vid särskilt viktiga inrättningar i samhället. För *luftskyddstjänstens* genomförande erfordrades gasskyddsutrustning, i främsta rummet gasmasker, för viss personal dessutom gasskyddskläder, syrgasapparater av olika slag, indikeringsmateriell m. m. Denna utrustning, som erfordrades icke blott för det allmänna luftskyddet utan även för industriluftskyddet och det enskilda luftskyddet, måste i huvudsak anskaffas redan i fredstid.

Beträffande fördelningen av kostnaderna för luftskyddet har civila luftskyddsutredningen — i likhet med tidigare *luftförsvarsutredningen* — intagit den ståndpunkten, att dessa kostnader som allmän princip bära bestridas av staten. Från denna regel göres emellertid, bortsett från för-

hållandena vid krig eller krigsfara, vissa icke oväsentliga avvikelser. Sålunda förordas en gradering av åtgärderna, dels med hänsyn till behovet, så att staten i första hand bekostar det, varav behovet är mest trängande, och dels med hänsyn till den synpunkten, att vissa kostnader på grund av nära samband med kommunala förvaltningsgrenar och enskildas intresse rimligen böra stanna å kommuner och enskilda.

Staten skulle sålunda enligt utredningens förslag bekosta

1) organisationen, dock med skyldighet för kommuner och enskilda att biträda vid luftskyddets planläggning,

2) alarmeringsanordningar,

3) gasskyddsutrustning,

4) förvaring, kontroll och underhåll av gasskyddsmateriell,

5) utbildning av personal för luftskyddets ledning och av instruktörer samt — genom understöd åt frivillig luftskyddsverksamhet — i viss mån även av annan personal, och

6) anordnande av skyddsrum i statens fastigheter.

Därjämte skulle staten bidra med $\frac{2}{3}$ av kostnaderna för vissa av kommunerna i befintliga fastigheter anordnade skyddsrum, i främsta rummet sådana för den lokala luftskyddsledningen och annan aktiv personal samt hjälpplatser och, i den mån anslagen lämnade tillgång därtill, offentliga skyddsrum (avsedda för allmänheten å platser med livlig trafik).

Utredningen har däremot icke föreslagit anslag av statsmedel till åtgärder för mörkläggningens förberedande, brandberedskapens förbättrande eller inrättande av skyddsrum i enskilda fastigheter utan förutsatt, att dessa åtgärder skulle vidtagas och bekostas av kommuner och enskilda. Utredningen har dock icke i allmänhet föreslagit något tvång för åtgärdernas genomförande i fredstid. För vissa fall har emellertid utredningen förordat tvingande bestämmelser, nämligen i fråga om vissa särskilt betydelsefulla åtgärder med avseende å driften vid kommunala eller enskilda anläggningar m. fl., t. ex. elektricitetsverk, samt beträffande anordnande av skyddsrum i nybyggnader inom mera utsatta områden. I sistnämnda hänseende har utredningen icke utformat någon författningstext utan föreslagit ytterligare utredning av frågan.

Utredningens förslag till luftskyddets organisation, vilket nära ansluter sig till de av försvarskommissionen uppdragna riktlinjerna, bygger i princip på utnyttjandet av redan bestående organ i största möjliga utsträckning. I ett väsentligt avseende avviker dock utredningens förslag från försvarskommissionens, i det att utredningen för den centrala ledningen av luftskyddet föreslår en helt självständig myndighet, *luftskyddsinspektionen*. Inom varje län skulle *länsstyrelsen* handha luftskyddsfrågorna. För handläggning av luftskydds- och mobiliseringsärenden skulle i varje länsstyrelse anställas en försvarsassistent. Till dessa befattningar, för vilka länsstyrelseutredningen äskat anslag och som därför icke medtagits i luftskyddsutredningens kostnadsberäkningar, skulle företrädesvis ifrågakomma pensionerade officerare. Under länsstyrelserna skulle lyda *luftskyddschefer*, som regel polischefer inom sina

ordinarie distrikt (luftskyddsområden) men undantagsvis särskilt förordnade personer. Kommun, som hade intresse därav, skulle få utse en särskild nämnd, *luftskyddsnämnd*, för att följa luftskyddets planläggning m. m. Nämnden skulle i viss mån få karaktären av ett kontrollerande organ. Rörande detaljerna i organisationsförslaget hänvisar jag till vad jag anfört i samband med lagförslagets framläggande.

Innan jag närmare ingår på de olika anslagsposterna, må lämnas följande sammanställning av de av luftskyddsutredningen begärda anslagen:

a) för luftskyddsinspektionen	191,000 ¹
b) för alarmeringsanordningar	1,150,000 ²
c) för gasskyddsutrustning åt aktiv personal, däri inbegripet viss indikeringsmateriell och viss utrustning för hjälpplatser	5,000,000 ²
d) för förvaring, kontroll och underhåll av gasskyddsmateriell m. m.	50,000 ³
e) för utbildning av personal för luftskyddets ledning samt av instruktörer, i första hand försvarsassistenter, avsedda att tillhandagå länsstyrelserna	15,000 ³
f) bidrag till röda korset för utbildning av viss personal	20,000 ³
g) för anordnande av skyddsrum i vissa statens fastigheter	500,000 ⁴
h) bidrag till kommuner för anordnande av skyddsrum för aktiv personal m. m.	500,000 ³

Yttranden.

I fråga om behovet av ett organiserat civilt luftskydd råder enighet. Det samma är i stort sett förhållandet beträffande arten av de föreslagna luftskyddsåtgärderna. Vidkommande omfattningen av luftskyddets förberedande i fredstid förordas i några utlåtanden mera vittgående åtgärder än utredningen föreslagit. Vad angår fördelningen av kostnaderna för luftskyddet, biträdes utredningens förslag i det stora flertalet yttranden; på några håll förordas större bidrag av staten, på andra håll en utvidgning av kommunernas förpliktelser. Den föreslagna organisationen har i sina huvuddrag tillstyrkts i samtliga utlåtanden, varemot i detaljfrågor en del skiljaktiga meningar kommit till uttryck. I fråga om detaljerna får jag hänvisa till vad jag därutinnan anfört vid framläggandet av förslag till luftskyddslag.

Departementschefen.

I nyssnämnda sammanhang har jag i det väsentliga godtagit civila luftskyddsutredningens ståndpunkt i fråga om behovet av luftskydd, arten av de föreslagna åtgärderna, fredsförberedelsernas principiella omfattning, kostnadernas fördelning samt organisationen. Jag hänvisar till vad jag därvid anfört, särskilt till de enligt min mening vägande skäl, som förmått mig att trots de betänkligheter, som alltid måste förefinnas, då det gäller tillskapande av nya ämbetsverk, biträda förslaget om luftskyddsinspektionens inrättande.

¹ Därav 25,000 engångsanslag, resten årsanslag.

² Engångsanslag att fördelas på lämpligt antal år.

³ Anslag härför har förutsatts bära utgå för framtiden i mån av behov.

⁴ Anslaget har förutsatts bära utgå under ytterligare något år.

De av civila luftskyddsutredningen verkställda kostnadsberäkningarna äro, såsom utredningen framhåller, i det väsentliga av preliminär natur. För att noggrannare beräkningar skola kunna göras, förutsättes dels att planläggningen av luftskyddsåtgärderna i vissa hänseenden slutförts och dels att modeller för olika slag av materiell fastställts. Såvitt angår gasskyddsmateriell, hava, efter vad jag inhämtat, förarbetena fortskridit så långt, att fastställandet av modeller torde kunna ske tämligen snart efter luftskyddsorganisationens ikraftträdande, i andra fall, särskilt i fråga om sirener för alarmeringen, torde omfattande tekniska undersökningar vara erforderliga. I allt fall lär man kunna antaga, att genom de av utredningen upptagna materiellanslagen — ehuru dessa sannolikt icke motsvara hela behovet — det väsentliga behovet av luftskyddsmateriell skall bliva tillgodosett.

Då det gäller att bedöma anslagsbehovet för nästkommande budgetår, uppkommer i första hand frågan, på huru lång tidsperiod engångsanslagen böra fördelas. Civila luftskyddsutredningen har icke direkt tagit ställning till denna fråga men i ett exempel för belysande av förslaget ekonomiska innebörd valt att uppdelat anslagen på tre år. I nuvarande läge synes tre år vara den längsta anskaffningstid, varmed man bör räkna. I den mån det av tekniska och statsfinansiella skäl lämpligen kan ske, torde man böra eftersträva, att genomföra anskaffningen av särskilt nödvändig utrustning på ännu kortare tid. Därest ifrågavarande materiell skall tillverkas inom landet, medför detta med sannolikhet en större begränsning av de tekniska möjligheterna för en snabb anskaffning än som eljest varit fallet. Det måste emellertid, framför allt vad beträffar gasskyddsmateriellen, anses vara av den största vikt för krigsberedskapen, att produktionen igångsättes inom landet. Till denna fråga torde jag få återkomma i det följande.

Luftskyddsinspektionen.

Civila luftskyddsutredningen.

Av den i anslutning till förslaget om luftskyddslag lämnade redogörelsen för luftskyddets organisation, vartill jag i detta sammanhang torde få hänvisa, framgår, att utredningen tänkt sig luftskyddsinspektionen såsom en kollegialt organiserad inspektionsmyndighet. Angående den föreslagna myndigheten har utredningen anfört följande:

Vad angår frågan om luftskyddsinspektionens sammansättning har man att taga hänsyn till behovet av sakkunskap på olika områden, såsom i fråga om administration och organisation i allmänhet, ordningspolitijänst, byggnads-, brand- och gasteknik samt inom medicin och militärväsende. För den undervisnings- och upplysningsverksamhet, för vilken inspektionen skall utöva högsta ledningen, erfordras slutligen sakkunskap i pedagogiska och psykologiska frågor. Inspektionen kan även behöva taga i anspråk andra slag av teknisk eller vetenskaplig sakkunskap. Det torde vara uppenbart, att alla dessa specialområden icke kunna vara ständigt företrädade inom inspektionen, utan man får tillse, att den sakkunskap, varav största behovet föreligger, blir permanent representerad och att möjlighet beredes att tillfälligtvis anlita sakkunskap av annat slag. En ytterligare synpunkt av betydelse för frågan om inspektionens sammansättning är, att inspektionens

arbetsuppgifter under de första åren av dess verksamhet, då det grundläggande planlägningsarbetet äger rum, med sannolikhet komma att bliva mera omfattande och komplicerade, än vad sedermera blir fallet. Med hänsyn härtill bör organisationens ram icke göras alltför vid, utan behovet av arbetskraft i jämförelsevis stor utsträckning tillgodoses genom sakkunniga, vilka anställas för kortare tid. Ett lämpligt sätt att tillföra myndigheten kvalificerad sakkunskap torde vara att i viss utsträckning besätta ledamotsplatserna med personer, vilka hava sitt huvudsakliga arbete utom inspektionen. Med hänsyn till det nu anförda synes inspektionen lämpligen kunna erhålla följande sammansättning:

en chef, tillika luftskyddsinspektör för riket,
tre inom olika områden sakkunniga ledamöter såsom innehavare av arvodesbefattningar,
samt en byrådirektör, tillika ledamot.

Endera av chefen eller byrådirektören bör äga specialutbildning inom något för luftskyddet betydelsefullt område. På chefen bör i varje fall ställas krav på framstående organisationsförmåga.

Att på förhand fastslå vad slags sakkunskap, som bör företrädas å arvodesbefattningarna inom styrelsen, torde icke vara lämpligt, utan det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att vid myndighetens tillsättande sörja för att sakkunskapen blir på lämpligaste sätt representerad. Utredningen vill dock framhålla, att utredningen tänkt sig en av befattningarna besatt med en läkare och en annan med en militär.

Vid inspektionen bör vidare anställas en notarie samt erforderlig skriv- och vaktpersonal, förslagsvis ett kanslibitråde och en expeditivakt, som tillika är kontorsbiträde.

Arvodet åt chefen torde lämpligen kunna bestämmas till 15,000 kronor och åt en var av ledamöterna till 3,000 kronor om året. Byrådirektören, notarien, kanslibiträdet och expeditivakten synas böra placeras i lönegraderna respektive B 28, B 21, B 7 och B 5. Härutöver erfordras anslag till vikariatsersättningar, expenser, tryckningskostnader, resekostnader, extra arbetskraft, sakkunniga och försöksverksamhet med belopp, som äro synnerligen svåra att på förhand beräkna. Särskilt torde kostnaderna för tryckning av erforderliga anvisningar och instruktioner bliva avsevärda. De anslag, som utredningen anser sig böra föreslå för inspektionens verksamhet under första året ävensom för anskaffande av inventarier till inspektionens ämbetslokaler, framgå av nedanstående förslag till stat (beträffande luftskyddskonsulenterna hänvisas till det följande):

Förslag till stat för luftskyddsinspektionen för budgetåret 1937/1938.

A v l ö n i n g a r :		Kronor	Kronor
Luftskyddsinspektören, arvode	15,000		
En byrådirektör, B 28	9,060		
En notarie, B 21	6,048		
Ett kanslibitråde, B 7	2,676		
En expeditivakt, tillika kontorsbiträde, B 5	2,364		
Summa, avrundat, förslagsanslag.....			35,500
Arvoden till tre ledamöter			9,000
Vikariatsersättningar			1,500
Arvoden till fyra luftskyddskonsulenter			36,000
Expenser			9,000
Tryckningskostnader			30,000
Resekostnader			25,000
Extra arbetskraft, sakkunniga och försöksverksamhet			20,000

Kronor 166,000

Engångskostnad:

Inventarier för inspektionens ämbetslokaler kronor 25,000

Sedan det grundläggande planlägningsarbetet avslutats torde sannolikt åtskilliga anslagsposter kunna minskas avsevärt. Anslag till inspektionen lära tills vidare böra uppföras å extra stat.

Efter en redogörelse för förslaget att anställa särskilda försvarsassistenter vid länsstyrelserna — vilken fråga jag torde få upptaga i samband med frågan om vissa ändringar i länsstyrelsernas organisation — har utredningen ytterligare anfört:

En nödvändig förutsättning för att försvarsassistenterna skola kunna på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift inom luftskyddsorganisationen är enligt utredningens uppfattning, att ett nära samarbete äger rum mellan luftskyddsinspektionen och försvarsassistenterna. Emellertid måste inspektionens knappt tillmätta personal samtidigt som planläggningen pågår ägna sig åt utredandet av en mängd för luftskyddet vitala frågor av brådskande natur, och inspektionen kan därför icke antagas, åtminstone under den första tiden av sin verksamhet, medhinka att ägna planlägningsarbetet den tillsyn, som är påkallad. Med hänsyn härtill har utredningen funnit erforderligt, att ett antal väl kvalificerade *luftskyddskonsulenter* anställas vid luftskyddsinspektionen för att förmedla den nödiga kontakten mellan inspektionen, länsstyrelserna och försvarsassistenterna. Endast härigenom torde tillräckliga garantier kunna vinnas för att planlägningsarbetet utföres enhetligt och på ett omdömesgillt sätt. Antalet luftskyddskonsulenter torde för den tid, under vilken det grundläggande planlägningsarbetet pågår icke böra vara mindre än fyra; senare torde antalet förmodligen kunna nedbringas till en eller högst två. Arvodet för en dylik konsulent synes kunna fastställas till 9,000 kronor om året. Förordnandet torde böra meddelas för en tid av två år. Varje konsulent bör vara verksam inom ett visst distrikt. Konsulenterna torde böra anställas av Kungl. Maj:t.

Yttranden.

Beträffande luftskyddsinspektionens föreslagna sammansättning framställas i några yttranden erinringar.

Överståthållarämbetet yttrar, efter att ha redogjort för utredningens förslag i denna del:

I anledning av vad sålunda föreslagits, får överståthållarämbetet erinra om, att luftskyddsinspektionen i sin verksamhet kommer att ställas inför en mångfald skiftande arbetsuppgifter, huvudsakligen av teknisk men även av annan natur. Bland dylika spörsmål, med vilka luftskyddsmyndigheten kommer att taga befattning, må såsom de viktigaste nämnas frågor angående ordnings- och polisväsende, brandskydd, arkitektur- och byggnadsväsende, gasskyddstjänst samt sjukvård; dessutom torde inspektionen ej sällan komma att ställas inför spörsmål av rent ekonomisk eller affärsteknisk räckvidd. För ernående av bästa möjliga arbetsresultat är det tydligen av synnerlig vikt, att inspektionen inom sig äger representanter för sakkunskap inom alla dessa områden. Då det icke gärna är tänkbart, att en och samma person därvid kan äga speciella insikter på mer än ett av dessa från varandra så skilda områden, synes det vara tvivel underkastat, huruvida de tre ovannämnda arvodesbefattningarna äro tillräckliga för att i nödig omfattning tillgodose

inspektionens behov av sakkunskap. Inrättande av ytterligare dylika befattningar bör därför tagas under övervägande.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare giva uttryck för tvekan, om en så vidlyftig organisationsform som den föreslagna är erforderlig, handelskammaren under framhållande av att ett effektivt utformande av luftskyddet ute i landet främst kommer att bero av de lokala organens sakkunskap och omsikt.

Statskontoret yttrar beträffande de föreslagna fyra luftskyddskonsulenterna, att det syntes som om ett något mindre antal borde kunna vara tillfyllest.

Byggnadsstyrelsen har anfört:

Styrelsen vill framhålla önskvärdheten av att en av de tre föreslagna, inom olika områden sakkunniga ledamöter såsom innehavare av arvodesbefattningar bör vara en skolad byggnadstekniker. Styrelsen anser det nämligen ofrånkomligt, att luftskyddsinspektionens ledning även har tillgång till sakkunskap av byggnadsteknisk art för bedömning av de synnerligen omfattande frågorna rörande konstruktion och inredning av skyddsrumsanordningar. Denne byggnadstekniker bör äga god praktisk erfarenhet och gott omdöme rörande byggnadsfrågor samt dessutom goda teoretiska kunskaper med avseende på byggnadskonstruktioner. Att dylik sakkunskap är tillfinnandes inom inspektionen motiveras jämväl av inspektionens uppgift att även omfatta undervisning i byggnadstekniskt luftskydd m. m.

Med hänsyn till den stora vikt, som måste tilläggas skyddet av för krigföring och folkförsörjning omistliga företag, anser *kommerskollegium* önskligt, att en av de föreslagna ledamöterna i inspektionen måtte vara sakkunnig på industriens område.

Stockholms handelskammare, Sveriges industriförbund och Sveriges kemiska industrikontor uttala sig i samma riktning.

Svenska brandkårernas riksförbunds verkställande utskott och svenska brandskyddsföreningen framhålla lämpligheten av att sakkunskap inom brandskyddsväsendet blir vederbörligen representerad inom luftskyddets centrala ledning.

Beträffande de föreslagna arvoden och övriga kostnader för luftskyddsinspektionen ha vissa erinringar gjorts.

Statskontoret har förklarat sig icke hava i sak annat att erinra mot den föreslagna organisationen än att ämbetsverket ifrågasatte, huruvida icke — bland annat med hänsyn till att arbetet icke torde komma att bli lika fördelat mellan de ledamöter, som skulle uppbära arvoden — allenast viss del av det föreslagna arvodet, exempelvis hälften eller 1,500 kronor, borde bestämmas i form av fast arvode, samt, i likhet med vad som numera i åtskilliga fall tillämpades, därutöver borde utgå dagarvode för varje sammanträde med förslagsvis 20 kronor för gång. Det förefölle vidare ämbetsverket tveksamt, om det beräknade resekostnadsanslaget å 25,000 kronor kunde anses tillräckligt, därest inspektionen komme att bestå av det förutsatta antalet befattningshavare. *Statskontoret* har ytterligare framhållit, att inspektionens stat givetvis borde uppställas i överensstämmelse med vad numera gällde i avseende å avlönings- och omkostnadsstater för verk och myndigheter.

Allmänna civilförvaltningens lönenämnd har yttrat:

Det lär icke vara möjligt att med önskvärd grad av tillförlitlighet på förhand vinna en uppfattning rörande omfattningen och beskaffenheten av den arbetsbörda, som kan komma att åvila envar av befattningshavarna i luftskyddsinspektionen. Ej heller framgår av betänkandet med erforderlig tydlighet, vilka kvalifikationer, som krävas av de särskilda funktionärerna. Här till kommer att, såsom luftskyddsutredningen framhållit, inspektionens arbetsuppgifter under de första åren av dess verksamhet, då det grundläggande planlägningsarbetet äger rum, med sannolikhet komma att bliva mera omfattande och komplicerade, än vad sedermera blir fallet.

På grund av de anförda omständigheterna kan lönenämnden icke finna det lämpligt, att vissa befattningar vid luftskyddsinspektionen, på sätt luftskyddsutredningen föreslagit, erhålla den jämförelsevis fasta ställning — med rätt till uppflyttning i löneklass samt pensionsrätt — vilken följer med tjänsternas uppförande å extra stat. Tillsvidare och intill dess efter det grundläggande planlägningsarbetets avslutande närmare erfarenhet vunnits rörande det bestående personalbehovet, torde det enligt lönenämndens mening vara lämpligare, att luftskyddsinspektionens ifrågavarande befattningshavare — i likhet med vad som nu förordats beträffande luftskyddsinspektören och redan tillämpats i fråga om den för utövande av statskontroll å krigsmaterielltillverkningen inom handelsdepartementet anställda personalen — avlönas med årliga arvoden och att åt Kungl. Maj:t överlåtes att inom ramen av ett för ändamålet anvisat anslag bestämma de olika arvodenas belopp. I överensstämmelse med det förfaringssätt som kommit till användning beträffande såväl krigsmateriellinspektören som hans närmaste man synes det vara lämpligast, att arvodena bestämmas på sådant sätt, att dyrtidstillägg och provisoriskt dyrtidstillägg icke behöva utgå å desamma. Beloppen torde ock böra utmätas så, att de svara mot visst lönebelopp enligt löneplanerna för allmänna civilförvaltningen, vilka belopp kunna läggas till grund för tjänstledighetsavdrag och dylikt.

Vad angår arvodet till luftskyddsinspektören, saknar lönenämnden tillräckliga hållpunkter för bedömande av skäligheten av det utav luftskyddsutredningen föreslagna beloppet, 15,000 kronor. Även om det under vissa förhållanden måhända kan vara erforderligt att för förvärvande av lämplig person för posten i fråga gå upp till en ersättning av nämnda storleksordning, vill lönenämnden framhålla, att därest det exempelvis skulle finnas lämpligt att för uppdraget anlita en pensionerad officer arvodesbeloppet bör kunna nedsättas. Sedan det grundläggande organisationsarbetet utförts, bör ock frågan om arvodesbeloppets storlek tagas under förnyad omprövning.

Vad härefter vidkommer den föreslagna befattningen som byrådirektör, ger utredningen ej heller lönenämnden tillräckligt underlag för ett bestämt bedömande av den tilltänkta löneställningens lämplighet.

Vid en lösning i enlighet med vad nu angives torde i stället för avlöningar till viss kontors- och expeditionsvaktspersonal böra anvisas ett avjämnat belopp, förslagsvis 5,500 kronor, för bestridande av kostnader för biträde med skriv- och expeditionsvaktsgöromål.

Riksräkenskapsverket har beträffande anslagen till luftskyddsinspektionen anført:

Hithörande anslagsmedel böra, i likhet med vad i allmänhet tillämpas beträffande statens myndigheter, uppdelas på två särskilda anslag, avseende det ena avlöningar och det andra omkostnader, vilka anslag böra anvisas såsom förslagsanslag. För luftskyddsinspektionen avsedda engångskostnader för anskaffning av inventarier lära böra anvisas å ett särskilt reservationsanslag.

Avlönings- och omkostnadsanslagens statuppdelning bör anordnas i nära anslutning till de regler, som numera allmänt tillämpas beträffande anslag till statliga myndigheter.

Statens provningsanstalt har ansett, att posten å 20,000 kronor för extra arbetskraft, sakkunniga och försöksverksamhet syntes vara allt för snävt avmätt, samt föreslagit, att denna post måtte avsevärt höjas.

Departementschefen.

Såsom jag redan tidigare uttalat, är jag med utredningen ense därom, att för överinseendet över luftskyddsåtgärderna erfordras ett särskilt organ, och jag har jämväl för detsamma godtagit beteckningen luftskyddsinspektionen. Ifråga åter om myndighetens uppgifter och organisation har jag i vissa avseenden en annan uppfattning än utredningen. I förstnämnda hänseende har jag, i samråd med chefen för handelsdepartementet, funnit det ur olika synpunkter välbetänt att från den nya inspektionens verksamhetsområde undantaga kontrollen å luftskyddsmateriell och låta denna handhavas av krigsmateriellinspektionen. Såmedelst uppnås en naturlig begränsning av inspektionens arbetsuppgifter, på samma gång som onödig splittring av ensartade uppgifter undviks. Vad angår luftskyddsmyndighetens organisation, synes man, då det gäller ett nytt ämbetsverk med uppgifter, som icke låta sig klart överblicka, och beträffande vilka utredningen själv framhållit, att de under de första årens grundläggande planlägningsarbete med sannolikhet komma att bli mera omfattande och komplicerade än sedermera, hava all anledning att framgå med den största varsamhet. Det lär väl för övrigt få anses uteslutet, att luftskyddsinspektionen skulle kunna utrustas med sakkunskap å ett vart av de talrika specialområden, som av dess verksamhet beröres. I stället torde den utvägen böra anlitas, att inspektionen söker samarbete med de civila och militära myndigheter och organ, som förfoga över den för varje fall önskvärda sakkunskapen, och på detta sätt skapar förutsättningar för ett allsidigt bedömande av föreliggande frågor.

Från dessa utgångspunkter synes mig luftskyddsinspektionen kunna givas en mindre omfattande och tillika mindre tungrodd organisation, än förslaget innebär. I stället för det kollegiala ämbetsverk med — chefen inbegripen — två mera fasta och tre adjungerade ledamöter, som utredningen skisserat, synes man, i varje fall till en början, kunna åtnöja sig med en chef, luftskyddsinspektören, och en assistent åt denne. En av dessa befattningshavare lär böra företräda allmänt teknisk, den andre administrativt-organisatorisk sakkunskap. På sätt utredningen tänkt sig böra vidare såsom rådgivande organ vid handläggning av olika ärenden sakkunniga stå till förfogande. Lika med utredningen räknar jag med tre sådana, som mera regelmässigt tagas i anspråk. För tillfälligt anlitage av sakkunniga böra särskilda medel beräknas.

På sätt civila lönenämnden anført, bör luftskyddsinspektionen principiellt, i avvaktan på erforderlig erfarenhet, ur avlöningssynpunkt erhålla en ställning analog med krigsmateriellinspektionen. Man torde kunna förutsätta, att

för luftskyddsinspektören ett arvode, motsvarande chefsbefattning i lönegraden A 1, av 13,000 kronor bör vara fullt tillräckligt för att möjliggöra förvärvande av den kvalificerade kraft, som erfordras. På sätt lönenämnden framhållit, torde dock Kungl. Maj:t böra äga att, därest så visar sig nödvändigt för befattningens tillsättande, inom ramen av anvisat anslag fastställa ett högre arvode; likaledes bör, om vederbörande åtnjuter pension eller avlöning å militär övergångsstat, arvodet minskas med beloppet av pensions- eller avlöningsförmånerna, dyrtidstillägg oberäknat. För assistentbefattningen beräknar jag ett arvode av 8,500 kronor, ungefärligen motsvarande avlöning i lönegraden 28 för extra ordinarie tjänstemän. Kansli- och expeditionsvaktspersonal synes böra beräknas till samma antal som utredningens förslag, varvid jag dock förutsätter, att i stället för en notarie anställs en heltidsamanuens med arvode av 4,600 kronor. För ifrågavarande personal erfordras i runt tal 9,500 kronor. Lika med utredningen beräknar jag vidare medel för tre sakkunniga, av vilka en var torde böra erhålla ett årsarvode av 1,000 kronor samt dagarvode av 20 kronor för sammanträdesdag. Med beräkning av 40 sammanträden under året skulle kostnaderna kunna angivas till $(3 \times 1,000 + 3 \times 40 \times 20)$ 5,400 kronor. För vikariatsersättningar torde erfordras ett belopp av 1,400 kronor, till extra arbetskraft och tillfälliga sakkunniga lärar ett belopp av 5,000 kronor få anses tillräckligt. Beträffande anslag till försöksverksamhet återkommer jag i det följande.

För samarbetet med länsstyrelserna har utredningen avsett särskilda befattningshavare, benämnda luftskyddskonsulenter. Utredningen har ansett fyra sådana erforderliga till en början; senare skulle antalet sannolikt kunna nedbringas till en eller högst två. Statskontoret har ifrågasatt ett något mindre antal konsulenter. För min del håller jag före, att, då försvarsassistenter beräknas anställda i varje länsstyrelse, behovet av ambulatoriska konsulenter av utredningen bedömts i överkant. Jag anser mig böra begränsa mig till att påkalla medel för avlöning av två sådana under nästa budgetår, därvid jag beräknar ersättningen till en var av dessa lika med utredningen.

Anslaget till luftskyddsinspektionen: Avlöningar, kan alltså beräknas på följande sätt:

Avlöningsstat.

1.	Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	kronor 45,000
2.	Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i> ... »	16,000
	Summa förslagsanslag	kronor 61,000

Vad angår omkostnadsstaten, torde för expenser böra beräknas 5,000 kronor, för publikationstryck, med hänsyn till de omfattande upplysningsuppgifter, som av utredningen ansetts föreligga under ämbetsverkets första tid, 20,000 kronor. Beträffande slutligen resekostnaderna torde man få förutsätta, att anslagsbehovet, framförallt i begynnelsen, då det grundläggande organisationsarbetet skall utföras, blir förhållandevis stort. Trots den reduktion av

personaluppsättningen, som jag förordat, anser jag mig icke kunna föreslå någon nedsättning i det av utredningen föreslagna beloppet, 25,000 kronor.

Omkostnadsanslaget kan alltså upptagas till ett belopp av (5,000 + 20,000 + 25,000) 50,000 kronor. Anslaget bör erhålla förslagsanslags natur.

Jag anser mig slutligen böra i detta sammanhang taga ställning jämväl till frågan om det anslag av engångsnatur till inventarier för inspektionens ämbetslokaler, som av utredningen föreslagits till 25,000 kronor. På grund av den begränsning av luftskyddsinspektionens omfattning, som av mig förordats, torde det ifrågavarande anslaget, som lär böra upptagas såsom reservationsanslag, kunna fastställas till 15,000 kronor.

Jag återkommer i det följande i ett sammanhang till frågan om anslagsäskande i nu berörda delar.

Alarmeringsanordningar.

Civila luftskyddsutredningen.

De alarmeringsanordningar, varom här är fråga, äro såsom nämnt, sirener och alarmeringscentraler. Beträffande de senare anföres i betänkandet:

Inom större orter, varest ett flertal myndigheter eller anläggningar böra varskos, kan man medelst en telefonapparat av särskild konstruktion, en s. k. *alarmeringscentral*, utsända flygvarning eller flyglarm samtidigt till ett större antal personer. Inom orter, varest alarmeringscentral finnes, bör den personal, som har sig särskilda uppgifter i samband med flyganfall anförtrödd, såsom ombesörjande av ordningshållning, mörkläggning, brandsläckning, sjukvård och dylikt, i lämplig utsträckning alarmeras genom nämnda central. På andra orter får denna personal varskos genom telefonpåringning.

Angående behovet av och kostnaden för ifrågavarande materiell anför utredningen:

Vad sirenerna beträffar, torde man kunna utgå ifrån att en del redan befintliga signalanordningar, särskilt sådana, som äro avsedda för industriernas behov eller för brandalarmering, kunna användas i luftskyddets tjänst. I vad mån detta kan ske, torde icke utan omfattande undersökningar kunna utrönas förrän i samband med alarmeringstjänstens planläggning. För alarmering av befolkningen i Stockholm har redan ett antal sirener anskaffats, men detta motsvarar icke behovet.

Beräkandet av antalet sirener för varje ort är förenat med vissa svårigheter, då det i hög grad är en omdömessak, vilka anspråk man vill ställa på sirenernas effekt. I samband med det hittills bedrivna planlägningsarbetet hava försök anställts med olika sirentyper och på grundval därav har behovet av sirener beräknats för vissa orter. Då det icke varit möjligt för utredningen att bilda sig någon uppfattning om vilken eller vilka sirentyper, som böra komma till användning, eller i vilken utsträckning redan befintliga signalanordningar kunna utnyttjas, har någon exakt beräkning av kostnaderna för sirenernas anskaffande icke kunnat ske. Med ledning av föreliggande prisuppgifter och planer har emellertid utredningen kommit till den uppfattningen, att behovet av sirener inom orter med över 3,000 invånare, inom vilka orter sirener företrädesvis synas kunna komma ifråga, skulle kunna tillgodoses för en förslagsvis beräknad kostnad av 1,000,000 kronor, däri inberäknat kostnaden för monteringsanordningar.

Huruvida sirenerna böra uppmonteras innan luftskyddstillstånd anbefalles eller endast fundament för dem iordningställas är en fråga, som i viss mån sammanhänger med valet av sirentyp. Det torde få ankomma på luftskyddsinspektionen att utreda såväl förevarande spörsmål som frågan om den lämpligaste sirentypen.

Behovet av alarmeringscentraler är liksom sirenbehovet svårt att fastställa. Avgörande för om alarmeringscentral bör finnas å viss ort torde vara dels ortens storlek, dels den sannolika varningstid, som kan beräknas. Under hänsyntagande till dessa faktorer har utredningen kommit till den uppfattningen, att alarmeringscentraler måste anses nödvändiga i 23 orter. Kostnaden för dessa orters förseende med alarmeringscentraler — utöver redan befintliga — har beräknats till cirka 150,000 kronor.

Yttranden.

Utredningens förslag i detta avseende har icke föranlett annan erinran, än att *länsstyrelsen i Norrbottens län*, som ansett utredningens kostnadsberäkningar över huvud vara hållna i underkant, funnit ifrågavarande anslagspost å 1,150,000 kronor anmärkningsvärt lågt tilltagen och i behov av ej oväsentlig förhöjning.

Riksräkenskapsverket har föreslagit, att anslag för ifrågavarande ändamål anvisas såsom reservationsanslag.

Departementschefen.

Då sirener möjligen behöva anskaffas även för en del orter med mindre än 3,000 invånare, synes det icke uteslutet, att den för anskaffande av sirener beräknade kostnaden å 1,000,000 kronor icke kommer att förslå för hela rikets behov. För nästkommande budgetår torde emellertid icke böra beviljas högre anslag än som kan antagas komma att motsvara det antal sirener, som kan levereras under året. Visserligen tillverkas sirener inom landet, men till följd av det outredda skick, vari frågan om den eller de lämpligaste sirentyperna befinner sig, torde en icke ringa tidrymd förflyta innan tillverkningen kan igångsättas. Med hänsyn bland annat härtill, har jag ansett, att anslaget för nästkommande budgetår kan begränsas till 300,000 kronor.

Enligt vad jag inhämtat, är i fråga om alarmeringscentraler lämplig typ utexperimenterad och provad vid luftförsvarsövningar, varför hinder icke lär möta att omedelbart igångsätta anordnandet av dylika. Då anledning torde saknas att ifrågasätta riktigheten av utredningens uppskattning av behovet, torde för nästkommande budgetår böra anslås hela det av utredningen äskade beloppet 150,000 kronor.

Anslag till alarmeringsanordningar bör sålunda för budgetåret 1937/1938 utgå med 450,000 kronor. I enlighet med riksräkenskapsverkets förslag torde anslaget böra erhålla karaktären av reservationsanslag.

Gasskyddsutrustning.

Civila luftskyddsutredningen.

Den gasskyddsutrustning, varom här är fråga, utgöres av dels gasmasker, gasskyddskläder och annan personlig utrustning för aktiv personal inom luft-

skyddets olika grenar, dels vissa behandlingsapparater för hjälplatser och dels viss indikeringsmateriell.

Under rubriken »Beräkningsgrunder i fråga om personalens storlek och kostnaden för gasskyddsmateriell» har utredningen anfört följande.

I det föregående har framhållits, att omfattningen av luftskyddets planläggning inom ett samhälle måste rätta sig efter samhällets mer eller mindre utsatta läge, bebyggelsens art och omfattning m. fl. omständigheter men att vissa allmänna normer dock böra såvitt möjligt fastställas av luftskyddsinspektionen till ledning för de lokala luftskyddsmyndigheterna. Icke minst gäller detta beträffande den del av planläggningsarbetet, som består i bestämmandet av den aktiva personalens storlek inom olika verksamhetsgrenar. Att i detta avseende uppställa lämpliga, för förhållandena i vårt land avpassade normer är med den ringa erfarenhet, som står till buds, förenat med stora svårigheter. För erhållande av en grundval för kostnadsberäkningarna har utredningen företagit vissa undersökningar i detta hänseende. Till ledning hava därvid tjänat dels vissa i Sverige uppgjorda luftskyddsplaner och dels tillgängliga uppgifter angående utländska förhållanden. På grundval härav hava beräkningar verkställts angående behovet av gasskyddsmateriell, men i följd av primärmaterialets olikartade beskaffenhet måste resultatet av beräkningarna anses såsom osäkert, och utredningen har funnit sig böra avstå från att i betänkandet söka angiva några normer beträffande personalens storlek till ledning för planläggningen. Endast följande upplysningar rörande de av utredningen tillämpade grunderna för beräkningarna av behovet av aktiv personal i samband med kostnadsberäkningarna må lämnas.

Förhållandet mellan den erforderliga aktiva personalstyrkan för det allmänna luftskyddet och invånarantalet i ett samhälle växlar med samhällets storlek. Antalet aktiv personal i förhållande till invånarantalet torde sålunda för en mindre luftskyddsart som regel få beräknas högre än för en större sådan ort. Inom större städer torde polispersonalen (inklusive beredskapsstyrkor) i fråga om antalet bliva den mest betydande av luftskyddsavdelningarna, under det att man i mindre samhällen — i all synnerhet sådana med trähusbebyggelse — torde få räkna med brandkåren såsom den största styrkan. Såsom exempel på hur styrkorna vid planläggningen i Sverige tillmätts kunna tjäna följande uppgifter för en storstad och en medelstor stad, angivande personalen per 1,000 invånare (inberäknat redan befintlig polis- och brandpersonal):

	Storstad	Medelstor stad (omkring 35,000 invånare)
Polispersonal	3.91	4.48
Brandpersonal	1.02	2.80
Gasspaningspersonal	0.10	0.17
Saneringspersonal	0.33	0.73
Räddningspersonal	0.35	0.73
Sjukvårdspersonal	1.65	4.23
Reparationspersonal	1.30	3.28
Fordonsförare	0.64	1.68
Sammanlagt	9.30	18.10

Av tillgängliga planer och övriga uppgifter angående industriluftskyddet framgår, att även på detta område den aktiva personalens numerär relativt sett,

d. v. s. i förhållande till antalet anställda, måste beräknas högre vid mindre företag än inom stora anläggningar. Ingenstädes synes den aktiva personalens storlek understiga 10 procent av hela personalen vid företaget. Med hänsyn till att industriluftskydd, såsom framgår av det följande, beräknats för en vidsträckt krets av företag och att organisationen för det allmänna och det industriella luftskyddet i en mängd samhällen kan antagas komma att sammanfalla, har utredningen i kostnadskalkylerna dock räknat med en lägre genomsnittlig procent aktiv personal inom industriluftskyddet.

Beträffande det enskilda luftskyddet har planläggning här i landet praktiskt taget icke skett, och utländska uppgifter, vilka kunna tjäna som ledning för svenska förhållanden, föreligga endast från Schweiz. Med ledning av sistnämnda uppgifter skulle man kunna beräkna den aktiva personalen inom samtliga grenar av luftskyddet till 10 procent av den sammanlagda befolkningen i rikets luftskyddsorter. Enligt denna beräkningsgrund, som i brist på säkrare normer tagits till utgångspunkt för kostnadsberäkningarna för det enskilda luftskyddet, skulle personalen inom denna gren av luftskyddet bli avsevärt större än de allmänna luftskyddsstyrkorna sammantagna. På grund av den billigare utrustningen för personal av det förra slaget skulle dock kostnaden bli ungefär densamma för de båda personalgruppernas gasskyddsutrustning.

Beträffande frågan om vilka orter, som böra omfattas av planläggningen, hänvisas till det förut anförda. Beräklandet av den allmänna och den enskilda luftskyddspersonalens storlek har skett med ledning av den tidigare omnämnda förteckningen, vilken omfattar, förutom en del broar, 528 orter med cirka 2,730,000 invånare. Då planläggningen såsom förut framhållits antagligen kommer att omfatta ett något mindre antal orter, synes den antagna beräkningsgrunden innebära någon säkerhetsmarginal. Den sammanlagda folkmängden påverkas emellertid endast obetydligt därav att en del småorter uteslutas. Sålunda utgör folkmängden i samtliga orter med mera än 1,000 invånare cirka 2,610,000. Antalet dylika orter är 339. Sättes gränsen vid ett invånarantal av 3,000 eller 5,000 utgör antalet orter 135 respektive 78 och sammanlagda folkmängden 2,290,000 respektive 2,075,000.

Till grund för beräklandet av personalbehovet för industriluftskyddet hava legat de i den officiella statistiken innefattade uppgifterna angående 1931 års företagsräkning. Därvid hava medräknats industriföretag, industriföretag i kombination med annan näring samt kommunikations- och transportföretag, samtliga för så vitt mera än 50 personer äro sysselsatta i företaget. Såsom företag räknas enligt nämnda statistik varje lokalt avgränsad verksamhet, vare sig statlig, kommunal eller enskild. Vid transport- eller annan kommunikationsverksamhet hava som regel de olika arbetsställen, till vilka rörelsen varit stationerad, var för sig betraktats såsom företag. Beräkningarna av antalet anställda hava således kommit att omfatta även personal å större järnvägs-, post-, telegraf- och telefonstationer, rederier, spårvägsföretag m. m. Någon begränsning till företag, som äro belägna inom luftskyddsorter, har icke skett. Det antal inom företagen anställda personer, som legat till grund för beräkningen av behovet av aktiv personal för industriluftskyddet, har utgjort cirka 530,000, fördelade på ungefär 3,000 företag. Beträffande dessa siffror må framhållas, att de givetvis variera avsevärt med konjunkturerna.

Vid beräkningarna av kostnaden för personalens utrustning hava följt de i kap. IX¹ angivna normerna. Beräkningarna sluta å ett belopp av cirka

¹ I nämnda kapitel, som handlar om luftskyddets förberedande i fredstid, har utredningen beträffande varje personalgrupp angivit hur densamma enligt utredningens mening bör vara utrustad.

6,500,000 kronor, varav ungefär $\frac{1}{3}$ belöper på industriluftskyddet och återstoden med ungefär lika delar å det allmänna och det enskilda luftskyddet. I den angivna summan ingår även kostnaden för anskaffande av behandlingsapparater med syrgas för hjälpplatser.

Den vanliga indikeringsutrustningen består dels av materiell, som är relativt lätt att anskaffa vid luftskyddstillstånd (käppar, varningsanslag m. m. samt väskor för materialens förvaring), dels av materiell, varav vissa lager böra finnas men som icke tål längre tids lagring (indikeringsplattor, indikeringspapper m. m.). Kostnaden för anskaffning av erforderligt lager av sistnämnda materiell är jämförelsevis obetydlig.

Med hänsyn till den osäkerhet, som sålunda vidlåder beräkningarna av kostnaden för den nödvändiga gasskyddsmateriellen, har utredningen ansett, att hela det beräknade beloppet icke för närvarande bör upptagas såsom anslag för anskaffning av dylik materiell. För personlig gasskyddsutrustning, behandlingsapparater med syrgas och indikeringsmateriell har synts lämpligen kunna beräknas ett sammanlagt belopp av i runt tal 5,000,000 kronor. Ej heller har anslag i detta sammanhang funnits böra beräknas för anskaffande av reservmateriell utöver vad som i första hand erfordras för personalens utrustning. Frågan om eventuell ytterligare anskaffning av gasskyddsmateriell har utredningen ansett böra upptagas till prövning, sedan planlägningsarbetet fortskridit så långt, att behovet av dylik materiell kan med större säkerhet bedömas.

Yttranden.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har anfört:

Frågan om och i vilken omfattning luftskydd bör förberedas inom olika orter synes enligt länsstyrelsens uppfattning lämpligen böra avgöras individuellt för varje ort. Det torde knappast vara möjligt att fastslå någon allmän norm som utgångspunkt vid avgörande av denna fråga. Skall storleken av en viss Orts befolkning i något fall bliva huvudsakligen avgörande härutinnan, synes tills vidare luftskydd icke böra planläggas inom ort med lägre befolkningssiffra än 5,000 eller möjligen 3,000. För det övervägande antalet orter torde dock andra synpunkter än befolkningens storlek bliva avgörande.

Riksräkenskapsverket anser, att anslaget för gasskyddsutrustning bör anvisas såsom reservationsanslag.

Departementschefen.

Av vad utredningen anfört beträffande förevarande anslagspost framgår, att en beräkning av densamma, innan planläggningen tagit fastare form, är förenad med betydande vanskligheter. Detta gäller såväl bestämmandet av antalet luftskyddsorter som av den aktiva personalens storlek inom varje luftskyddsort, vilka faktorer äro av avgörande betydelse för materiellkostnaden. I förstnämnda hänseende har det för kostnadsberäkningen mindre betydelse, om undre normala storleksgränsen för luftskyddsorter sättes vid ett invånarantal av 1,000, 3,000 eller 5,000. Såsom länsstyrelsen i Östergötlands län förmodat, är nämligen antalet orter, vilka på grund av förefintligheten av särskilda anläggningar böra oberoende av invånarantalet räknas som luftskyddsorter, så stort, att luftskyddsorternas sammanlagda invå-

narantal röner föga inflytande av vilket alternativ man väljer. Till förmån för den lägre gränsen talar, att det måhända kunde hos allmänheten minska förtroendet för luftskyddet, därest t. ex. vissa städer och köpingar lämnades utanför planläggningen på grund av frånvaron av speciella anfallsmål, under det att luftskydd förbereddes i till synes mindre betydande industriorter. Över den preliminära hemliga klassificeringen av luftskydds-orterna ha utlåtanden inhämtats från länsstyrelserna. Dessa utlåtanden synas bekräfta, att de tilltänkta gränserna för planläggningens geografiska omfattning i stort sett äro riktiga. Större osäkerhet torde vidlåda beräkningarna av personalens storlek, men för närvarande synes man icke kunna uppnå fastare hållpunkter, än utredningen åvägabragt.

Gasmasker tillverkas i Sverige för krigsmaktens räkning vid Åkers krutbruk. Någon annan gasmaskfabrik finnes för närvarande icke inom landet. Utredningen har framhållit, att det måste anses såsom synnerligen önskvärt, att tillverkning av gasmasker kommer till stånd även å annat håll inom landet. Enligt vad jag inhämtat, är Åkers hela tillverkningskapacitet för hela eller i allt fall större delen av nästa budgetår reserverad för krigsmaktens behov. Gasmaskfabrikation är emellertid en tekniskt sett jämförelsevis enkel tillverkning och det kunde därför tagas i övervägande att anlägga ytterligare en statlig fabrik. Häremot kan dock invändas, att det gasmaskbehov, som icke kan fyllas genom tillverkningen vid Åkers krutbruk, är av tillfällig natur. Därest fabrikationen nedlades efter någon tid, kunde staten få ett åtminstone moraliskt ansvar för arbetarestammens fortsatta försörjning. En enskild företagare kunde snarare än staten slå sig på export eller tillverkning av industri- och brandmasker eller eventuellt helt omlägga tillverkningen. Man torde kunna taga för givet, att enskild fabrikation kommer att igångsättas, därest större beställningar från staten äro att påräkna. Såsom villkor för beställningar kunde i sådant fall uppställas, att fabrikationen förlades till någon ur arbetslöshetssynpunkt lämplig ort. Med hänsyn till det här anförda finner jag mig böra i detta fall förorda, att gasmaskerna anskaffas genom inköp, om möjligt från svensk tillverkare. Innan fabrikation kan komma igång inom landet, måste gasmasktyper fastställas och fabriken anläggas, varigenom tillverkningen torde kunna taga sin början först in på nästa budgetår.

Tillverkning av gasskyddskläder och annan gasskyddsmateriell av gummi kan ske å fabriker inom landet. Även beträffande denna materiell torde frågan om de lämpligaste modellerna få göras till föremål för undersökning. Vidare lär framställningen av dylik materiell böra stå i rimligt förhållande till tillgången å gasmasker. Detsamma gäller i viss mån annan gasskyddsmateriell.

På grund av nu antydda överväganden har jag kommit till den uppfattningen, att ett anslag för gasskyddsutrustning å 1,000,000 kronor skulle motsvara vad som med hänsyn till de praktiska möjligheterna för gasmasktillverkningen kan tagas i anspråk under nästa budgetår. Jag vill sålunda förorda ett anslag å nämnda belopp, vilket i enlighet med riksräkenskapsverkets förslag torde böra anvisas såsom reservationsanslag.

Förvaring, kontroll och underhåll av gasskyddsmateriellen m. m.

Civila luftskyddsutredningen.

Utredningen har i detta avseende anfört:

Storleken av kostnaderna för förvaring, kontroll och underhåll av gasskyddsmateriell av olika slag blir delvis beroende på omfattningen av den utbildning och de övningar i luftskydd, som komma att bedrivas. Vad till en början angår sättet för materiellens förvaring synes av inhämtade upplysningar framgå, att utrymme inom militära förråd praktiskt taget icke kan påräknas för densamma. Denna förvaras lämpligast i torra lokaler med jämn temperatur (0° till + 20° C). Dylika lokaler torde mångenstädes stå till buds i källarutrymmen inom offentliga byggnader, såsom rådhus, tingshus, skolor m. fl. Genom decentralisering av förråden, så att behovet av lagringsutrymme å varje förvaringsplats blir relativt begränsat, torde man kunna i betydlig utsträckning inrymma förråden i byggnader av nyssnämnda slag. Den direkta tillsynen av materiellen torde ofta mot något mindre arvode kunna utövas av vederbörande vaktmästare. För varje län lär försvarsassistenten kunna utöva inspektion av förråden. Den materiell, som användes för övningar, torde dock bära förvaras mera centralt och under tillsyn av sakkunnig personal. För förvaring, kontroll och underhåll av materiellen erfordras ett årligt anslag, varjämte medel bära finnas för förnyelse av förrådet av indikeringsmateriell, allteftersom dylik materiell förbrukas vid övningar, för anskaffande av särskild övningsmateriell, såsom övningsgaser, gasluktlådor m. m., ävensom för bestridande av andra med luftskyddsövningar förbundna årligen återkommande materiellkostnader. I avvaktan på praktiska erfarenheter från luftskyddsarbetet torde man för dessa ändamål kunna beräkna ett belopp av 50,000 kronor om året. Under den första tiden, då inga eller ringa förråd finnas, torde detta belopp bära få avses jämväl för sådana anordningar i de tillämnade förvaringslokalerna, som kunna vara erforderliga.

Yttranden.

Utredningens förslag i denna del har icke mött någon invändning i yttrandena.

Riksräkenskapsverket har yttrat, att detta anslag, vilket närmast hade karaktären av omkostnadsanslag, torde bära anvisas såsom förslagsanslag och begränsningen av utgifterna regleras av Kungl. Maj:t.

Departementschefen.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att det här är fråga om dels förvaring av övningsmateriell i ett eller flera centrala förråd under tillsyn av sakkunnig personal och dels uppläggande inom olika luftskyddsarter av mindre lokala förråd, vilka närmast finge karaktären av mobiliseringsförråd. Att staten helt måste sörja för övningsförråden torde vara ofrånkomligt. Beträffande mobiliseringsförråden synes däremot med fog kunna ifrågasättas, om icke vederbörande kommuner bära påtaga sig ansvaret för förvaringen. Därest staten skulle sörja för lokalernas iordningställande och tillsyn över förråden, eventuellt även erlægga hyra, kunde kostnaderna bliva avsevärda,

under det att en kommun i allmänhet torde kunna ombesörja förvaring med ringa eller ingen extra kostnad. Då staten påtager sig ansevärd kostnader för att direkt skydda invånarna i vissa kommuner, torde det kunna förväntas, att dessa kommuner i förevarande avseende lämna den mycket blygsamma medverkan, som det innebär att tillhandahålla lokaler för förvaringen och sörja för att materiellen ej tager skada. Jag anser därför, att några kostnader för mobiliseringsförrådets förvaring icke behöva tagas i beräkning. Kostnaden för kontroll över förråden bör däremot bestridas från ifrågavarande anslag, men dylik kostnad lär ej uppkomma under nästa budgetår.

Övningsförrådet torde, intill dess materiellfrågorna kunna säkrare överblickas, provisoriskt förläggas till gasmaskfabriken vid Åkers krutbruk. Härav föranledda kostnader torde få bestridas ur förevarande anslag. Av detsamma böra, såsom utredningen föreslagit, även gäldas utgifter för viss övningsmateriell ävensom andra med luftskyddsövningar förbundna årligen återkommande materiellkostnader. Ur anslaget torde ytterligare böra bekostas materiellens försändande mellan övningsförrådet och de olika luftskydds-orterna. Anslag för försöksverksamhet, som av utredningen sammanförts med vissa i luftskyddsinspektionens stat uppförda kostnader, torde slutligen böra inräknas i förevarande anslag.

Med hänsyn till vad nu anförts torde anslaget för förvaring, kontroll och underhåll av gasskyddsmateriell m. m. för nästkommande budgetår kunna upptagas till 25,000 kronor. Anslaget torde böra anvisas såsom förslagsanslag att disponeras i enlighet med av Kungl. Maj:t fastställda grunder.

Utbildning av personal.

Civila luftskyddsutredningen.

För utredningens ståndpunkt i fråga om utbildningen av personal i luftskyddstjänst har jag i samband med framställningen av den frivilliga verksamheten på detta område tidigare i dag redogjort. Här må blott erinras, att utredningen anser kurser erforderliga för utbildning av luftskyddschefer, instruktörer och aktiv personal samt förordar, att kurserna för de båda första kategorierna anordnas genom statens försorg, men tänker sig utbildningen av övrig aktiv personal i huvudsak ombesörjd av frivilliga organisationer. Vad särskilt beträffar sjukvårdsutbildningen, föreslås att densamma skall omhändrivas av svenska röda korset.

För utbildning av personal för luftskyddets ledning samt av instruktörer har utredningen föreslagit ett årsanslag å 15,000 kronor att utgå för framtiden i mån av behov. För nästkommande budgetår skulle detta anslag helt åtgå för anordnande av en kurs för de försvarsassistenter, som enligt utredningens förslag skulle anställas vid länsstyrelserna. Enligt vad jag inhämtat, beräknas kostnaderna för nämnda kurs, vilken skulle hållas i Stockholm och pågå under 30 dagar, på följande sätt:

	Kronor	Kronor
Arvoden till lärare	2,000	
Ersättning åt handräkningspersonal m. fl.	200	
Transporter av deltagare och materiell	1,000	
Undervisningsmateriell	600	
Förbrukningsmateriell	400	
Annan övningsmateriell	200	
Oförutsett och diverse	300	4,700
Traktamenten till deltagare	9,000	
Resersättningar till deltagare	1,300	10,300
	<hr/>	
	Summa kronor	15,000

Vid uppgörandet av denna beräkning har förutsatts, dels att kursen omfattar undervisning i, förutom luftskydd, även mobiliseringsförberedelser i allmänhet och industriell krigsberedskap och dels att försvarsassistenterna, medan kursen pågår, uppbära arvode, såsom om de varit i tjänstgöring vid vederbörande länsstyrelse.

För fullgörande av sjukvårdstjänsten i krig inom en luftskyddsart erfordras både personal, som är utbildad i sjuktransporttjänst, och personal, som utbildats för tjänstgöring å hjälplplats. Angående röda korsets utbildningsverksamhet på dessa områden har utredningen anfört följande:

Den personal, som i första hand synes kunna ifrågakomma för tjänstgöring vid *sjuktransportavdelningarna*, äro medlemmarna i de till svenska röda korset anslutna rödakorskårerna. Enligt röda korsets år 1936 avgivna årsberättelse finnas dylika kårer (eller avdelningar av kårer) å 49 orter och antalet aktiva medlemmar i kårerna utgör 3,910. Rödakorskårerna hava till uppgift att såväl i fred som krig tillfälligt utöva sjukvårds- och sjuktransporttjänst vid inträffande olyckshändelser eller hastigt påkommande sjukdomsfall samt att i sådant syfte fullgöra beredskapstjänst, när så påfordras dels med hänsyn till eventuella större olyckor, såsom järnvägs- eller eldsolyckor eller i krigstid flyganfall mot bebodda orter, dels även med hänsyn till sjukdomsfall eller olycksfall vid folksamlingar, riskfyllda tävlingar m. m. Vid mobilisering hava de kärmedlemmar (»rödakorsmän»), med vilka särskilda avtal därom träffats, även till uppgift att tjänstgöra vid röda korsets krigs-sjukvårdsanstalter. Rekryteringen sker bland sådana män över 16 år, vilka besitta erforderliga kroppskrafter och andra förutsättningar för fullgörande av denna personal påvilande skyldigheter. Vid rekryteringen eftersträvas, att vederbörande kår i tillräckligt antal skall omfatta medlemmar, vilka äro av gällande värnpliktsbestämmelser oförhindrade att även i krigstid stå till röda korsets förfogande. Enligt särskild överenskommelse mellan röda korset och vederbörande uppskottsbeviljande myndighet skola ett begränsat antal värnpliktiga rödakorsmän, tillhörande sådana kategorier, som ej äro avsedda för vapentjänst, i händelse av krig få tjänstgöra vid röda korset. Inom rödakorskårerna finnas 6 olika befälsgrader. I den allmänna utbildningen för rödakorsmännen, omfattande en kurs å minst 50 timmar, ingår undervisning i, förutom vissa allmänna ämnen, sjuktransporttjänst, sjukvaktartjänst, olycksfallsvård och gassjukvård. I en lägre befälskurs, som omfattar minst 60 timmar, repetera befälsaspiranterna den allmänna kursen och erhålla ytterligare utbildning i de förut nämnda ämnena (innefattande bland annat indike-

ring och sanering av terräng och byggnader) samt undervisas därjämte i befälstjänst och beredskapstjänst. Båda kurserna avslutas med provning.

Av det anförda framgår enligt utredningens mening, att rödakorskårerna äro direkt utbildade för den luftskyddstjänst, varom här är fråga.

Beträffande rekrytering av personal för *hjälpplatserna* har utredningen anført:

Av stor betydelse är den utbildningsverksamhet i gassjukvård, som med tanke på det civila luftskyddet sedan någon tid bedrives av röda korset. I rikets samtliga län hava gassjukvårdskurser avhållits till ett sammanlagt antal av över 80. Ungefär hälften av dessa kurser hava hållits inom orter, vilka man ansett sig kunna hänföra till luftskyddsorter (man har därvid räknat med 62 dylika orter i hela landet), och där har det approximativt beräknade behovet av sjuksköterskor, sjuksköterskeställföreträdare och samariter kunnat åtminstone i huvudsak fyllas. Kursdeltagarna å dessa orter hava efter slutad utbildning inregistrerats såsom rödakorspersonal, i händelse av luftanfall tjänstgöringsskyldig inom orten. Även flertalet övriga orter, varest kurser hållits, torde vara sådana, som böra erhålla organiserat luftskydd. Sammanlagt har hittills genom röda korset utbildning i gassjukvård meddelats 2,560 sjuksköterskor och sjuksköterskeelever, 130 barmorskor, 54 hjälpsystrar (avsedda företrädesvis för röda korsets krigssjukhus), 120 kvinnliga sjukgymnaster (jämväl företrädesvis avsedda för krigssjukhus), 1,536 samariter (med viss allmän sjukvårdsutbildning) och 700 manliga sjukvårdare (inberäknat transportpersonal).

Röda korset har för upprätthållandet av sin verksamhet på detta område anhållit om bidrag av lotterimedel. Civila luftskyddsutredningen har tillstyrkt röda korsets framställning om anslag, såvitt avser tiden intill den 1 juli 1937.

Genom beslut den 18 december 1936 biföll Kungl. Maj:t röda korsets framställning såtillvida, att 20,000 kronor av lotterimedel skulle utgå till röda korset, att användas för utbildning av rödakorspersonal för det civila luftskyddet samt för anskaffning av den härför erforderliga gassjukvårdsmateriellen.

Utredningen har hemställt, att röda korset för nästkommande budgetår måtte beviljas ett anslag å 20,000 kronor. Detta anslag borde utgå, till dess personalbehovet kunde anses fyllt. Därefter torde anslaget kunna minskas till vad som erfordrades för upprätthållande av personalens numerär och eventuellt för anordnande av vissa repetitionskurser.

Yttranden m. m.

Erinringar mot vad utredningen föreslagit hava ej framkommit.

Länsstyrelsen i Värmlands län har dock ifrågasatt, om icke röda korset borde erhålla något högre anslag än som föreslagits.

Överstyrelsen för svenska röda korset har yttrat bland annat följande:

Vad beträffar kostnaderna för den civilskyddsutbildning, som skulle åligga svenska röda korset och som beräknas till 20,000 kronor om året i statsmedel, så är det icke möjligt för överstyrelsen att nu kunna bedöma, om detta belopp är tillräckligt, även om överstyrelsen tills vidare åtager sig att med egna medel bestrida utbildningen av det erforderliga, antagligen betydligt ökade

antalet ledarinnor eller instruktörer vid röda korsets gassjukvårdskurser. Utbildningskostnaderna bero helt och hållet *dels* på antalet luftskyddsorter, som redan i fredstid skola förberedas, *dels* på antalet behövliga hjälpplatser inom varje ort och behovet av gassjukvårdsavdelningar för fortsatt sjukhusvård.

För de första åren, då det jämförelsevis största antalet kurser måste genomföras, kommer säkerligen 20,000 kronor i statsanslag att visa sig otillräckligt. Att här räkna med kommunala bidrag synes överstyrelsen vara en osäker utväg, varför överstyrelsen anser sig böra hemställa, att statsanslaget i stället ökas med förslagsvis 10,000 kronor. Utan att en sådan förstärkning av anslaget äger rum, torde det komma att dröja allt för lång tid, innan den avsedda civilskyddsorganisationen kan bli på ett betryggande sätt genomförd.

Svenska brandkårernas riksförbunds verkställande utskott har anfört:

Givetvis är brandkårsorganisationen villig att ställa sig till förfogande för de uppgifter inom luftskyddet, som utredningen vill tilldela densamma. Vissa delar av dessa uppgifter kräva emellertid en speciell utbildning, som icke ingår i den för normal eldsläckning erforderliga, åtminstone icke för den stora mängden av mindre brandkårer, och kostnaderna för denna specialutbildning kunna icke bestridas av riksförbundets och länsförbundens egna, mycket begränsade medel, eftersom dessa helt tagas i anspråk för den nuvarande verksamheten och denna på inga villkor kan eftersättas. Det blir därför nödvändigt att av statens anslag till luftskyddet vissa, om också blygsamma belopp avdelas till sådant ändamål.

Framst bland dessa behov torde stå brandkonsulenternas utbildning i nödiga delar av luftskyddstekniken. Det ligger nära till hands att utöka det anslag å 15,000 kronor för utbildning av personal för luftskyddets ledning samt av instruktörer, som luftskyddsutredningen föreslagit, med ett belopp för motsvarande, om också mera begränsad utbildning av brandkonsulenter, beräknade till ett antal av 25. Brandkonsulenterna skulle genom en sådan specialutbildning sättas i stånd att i sin ordning meddela nödiga kunskaper till de lokala brandkårernas chefer och eventuellt några män från varje kår, antingen i samband med länsförbundens årliga allmänna instruktionskurser eller vid särskilt anordnade dylika. Därjämte skulle brandkonsulenterna bistå de lokala brandkårerna vid planläggning av de anstalter, som varje kår bör vidtaga för sin andel i luftskyddsanordningarna, och naturligtvis vid sina årliga besök hos brandkårerna övervaka, att det sålunda upprättade systemet vidmakthålles och i fall av behov utvecklas.

Det bör vidare förutses, att medel även komma att krävas till nyss omnämnda utökade eller särskilda instruktionskurser för lokala brandchefer (och brandmän), liksom till konsulenternas särskilda arbete i luftskyddsärenden, deras resor o. s. v. Även riksförbundets centrala ledning, närmast dess sekreterare, vilken tillika tjänstgör såsom rikskonsulent och inspektör i länsförbunden, torde hava att motse nya kostnader för sin medverkan i luftskyddsorganisationen, vilka kostnader icke kunna bestridas utan särskilt anslag av statsmedel.

Svenska brandskyddsföreningen har, såvitt angår utbildningen, framhållit lämpligheten av att samtliga luftskyddskonsulenter erhålla en god utbildning på brandskyddets område, vilken utbildning lämpligen borde ordnas genom samarbete mellan svenska brandskyddsföreningen och svenska brandkårernas riksförbund, att den av civila luftskyddsutredningen föreslagna obligatoriska luftskyddsutbildningen för polis- och brandpersonal organi-

seras av eller i intimt samarbete med brandskyddsorganisationerna och de lokala brandkårerna, samt att vid de tilltänkta statliga kurserna för utbildande av ledare och instruktörer erforderlig undervisning av fackmän på området lämnas både i brandsläckning och förebyggande brandskydd.

Riksräkenskapsverket har föreslagit, att anslaget för utbildning av försvarsassistenter anvisas såsom förslagsanslag och anslaget till röda korset såsom bestämt anslag.

Jag torde vidare få erinra att i nu föreliggande fråga *överståthållarämbetet* i skrivelse den 9 februari 1937 anfört följande:

Därest statsmakterna komma att fatta beslut om skapandet av en luftskyddsorganisation i huvudsaklig överensstämmelse med de av civila luftskyddsutredningen uppdragna riktlinjerna, kommer detta att ställa stora anstråk på den polispersonal, som skall hava ledningen av luftskyddet — i första hand då högre polisbefäl, vissa kommissarier samt landsfiskaler — varför det torde vara nödvändigt, att dessa erhålla någon utbildning i luftskyddstjänst för att icke stå främmande för de uppgifter, som komma att påvila dem i förenämnda hänseende. Denna utbildning torde böra omfatta bland annat en allmän orientering angående anfallsmedel och anfallsmetoder vid flyganfall mot hemorten samt verkningarna av dylika anfall ävensom angående de i anledning härav erforderliga skyddsåtgärderna. Vidare torde erfordras handledning i förberedandet av dylika åtgärder.

Civila luftskyddsutredningen har i sitt betänkande begärt anslag till särskild utbildning för de av utredningen föreslagna försvarsassistenterna, vilka skola stå till länsstyrelsernas förfogande, men däremot icke för det högre polisbefälet. Vare sig luftskyddsfrågan kommer att lösas i huvudsaklig överensstämmelse med civila luftskyddsutredningens förslag eller på annat sätt, är det för vinnandet av ett effektivt luftskydd nödvändigt, att polischeferna så snart som möjligt göras förtrogna med de åtgärder, som erfordras för civilbefolkningens skyddande mot luftanfall.

Överståthållarämbetet vill därför bringa i övervägande, om icke en eller flera utbildningskurser borde anordnas i så god tid, att deltagarna genomgått desamma, då de i samband med den nya organisationens ikraftträdande skola gripa sig an förberedandet av civilbefolkningens luftskydd.

Överståthållarämbetet har icke ansett sig kunna avgiva förslag till kursplan eller kostnadsförslag men funnit antalet deltagare i varje kurs lämpligen böra uppgå till omkring trettio. Antalet befattningshavare vid överståthållarämbetet, som böra ifrågakomma för genomgåendet av dylik utbildning, torde icke understiga sex.

Departementschefen.

Angående den principiella sidan av luftskyddsutredningens förslag i denna del har jag i annat sammanhang yttrat mig. Vad beträffar frågan om beviljande av anslag för utbildningsändamål, synes det riktigt, att utbildningen av försvarsassistenter bör främst tillgodoses. Denna utbildning torde böra omfatta icke endast luftskydd och dess förberedande utan även, såsom enligt den förut återgivna kostnadsberäkningen förutsatts, mobiliseringsförberedelser i allmänhet och industriell krigsberedskap. Då de väsentliga kostnaderna torde falla på luftskyddsutbildningen, lär hela det föreslagna

beloppet, 15,000 kronor, mot vars storlek jag icke har något att erinra, kunna redovisas bland anslagen för luftskyddet.

Enligt utredningens allmänna motivering skulle staten sörja även för utbildning av luftskyddschefer och instruktörer. Anledningen till att utredningen icke upptagit något belopp för sådant ändamål för nästa budgetår framgår icke av betänkandet. Såsom överståthållarämbetet framhållit, måste behov föreligga av sådan utbildning, i främsta rummet avsedd för polisbefäl. En närmare planläggning av denna utbildning har icke medhunnits, men det torde i allt fall få tillses, att anslag finnes disponibelt för ändamålet. Jag anser mig därför böra räkna med att en kurs, avsedd för polischefer till ett antal av omkring 30, anordnas, vad angår luftskyddet, enligt i huvudsak samma plan som den för försvarsassistenterna avsedda. Då i fråga om kommunala befattningshavare resekostnader och traktamentsersättningar böra bestridas av vederbörande kommuner och tiden lär kunna något begränsas, synas kostnaderna kunna beräknas lägre än vid förstnämnda kurs, förslagsvis till 10,000 kronor. Därigenom torde möjliggöras utbildning av luftskyddschefer inom de viktigaste luftskyddsarterna. Sedan luftskyddsinspektionen trätt i funktion och erfarenheter vunnits av det första årets utbildningsarbete, torde inspektionen böra framlägga en mera detaljerad plan för den fortsatta luftskyddsutbildningen.

Mot utredningens förslag, att röda korset även i fortsättningen skall handha utbildningen i sjuktransporttjänst och sjukvård synes icke vara något att invända. Det synes ock motiverat, att staten understöder denna verksamhet. Tillräckliga skäl för att höja bidraget utöver det av utredningen föreslagna beloppet anser jag emellertid icke föreligga.

Jag anser mig i detta sammanhang böra erinra, att Sveriges centralförbund för civilt luftskydd i skrivelse den 1 mars 1937 hemställt om anslag för anordnande av vissa utbildningskurser. Framställningen i fråga har ännu icke kunnat slutligt prövas. Jag är emellertid icke benägen att, innan luftskyddsinspektionen hunnit träda i verksamhet och enhetliga planer för åtgärderna på detta område kommit till stånd, förorda, att staten lämnar stöd åt verksamheten i fråga.

Enligt vad förut anförts erfordras för de av luftskyddsinspektionen anordnade utbildningskurserna ett belopp av 25,000 kronor. Såsom bidrag till de av svenska röda korset anordnade kurserna torde böra beräknas 20,000 kronor. Lämpligen synes för nu förevarande ändamål böra anvisas ett särskilt anslag av reservationsanslags natur å sagda belopp, 45,000 kronor. Kungl. Maj:t lär få meddela närmare föreskrifter rörande medlens disposition.

Skyddsrum i vissa statens fastigheter.

Civila luftskyddsutredningen.

Beträffande skyddsrum har utredningen anført:

Av ekonomiska skäl är det i regel omöjligt att anordna ett skydd, som under alla förhållanden giver full säkerhet mot sprängverkan. För att skydda mot fullträffar av de tyngsta minbomborna fordras rum av fästnings-

karaktär. En i berget insprängd tunnel eller gruva kan emellertid giva sådant skydd. De tyngsta bomberna anses dock endast i mindre utsträckning komma till användning mot öppna samhällen, utan man räknar med, att bomber på 50 eller 100 kg komma att bli de vanligaste. Men i det stora flertalet hus erbjuda bjälklagen icke skydd ens mot en dylik bomb. Därest byggnaderna i hotade samhällen mera allmänt skulle förstärkas, så att de skulle motstå bomber på t. ex. 100 kg, skulle därav föranledas utomordentligt stora kostnader. Därtill kommer, att åtgärden antagligen icke skulle göra annan verkan, än att fienden uteslutande använde bomber av högre vikt. Med hänsyn till vad nu anförts har man i främmande länder i allmänhet avstått från att genom byggnadstekniska åtgärder vinna skydd mot fullträffar. Däremot avser man att vidtaga sådana åtgärder, att man i en byggnads källare kan erhålla skydd dels mot byggnadens sammanstörtande i anledning av ett nedslag i annan del av byggnaden eller i dess närhet, dels mot splitter från en dylik bomb och dels mot stridsgaser.

Utredningen ansluter sig till den här angivna uppfattningen om hur skyddsrum i allmänhet böra vara beskaffade. Dock anser utredningen motiverat, att å skyddsrum i ämbetsbyggnader, varest bedrivs ett för riket i dess helhet betydelsefullt arbete, ställa något högre anspråk än på skyddsrum i allmänhet och sålunda eftersträva skydd mot åtminstone fullträffar av lättare bomber. Detta kan enligt utredningens mening i hus med betongbjälklag ofta uppnås utan större kostnad.

För vinnande av ledning vid bedömandet av kostnaderna för förstärkningsarbeten i ämbetsbyggnaderna i Stockholm har utredningen hos byggnadsstyrelsen anhållit, att kostnadsberäkning å dylika arbeten måtte utföras beträffande ett mindre antal, representerande olika typer av de under styrelsens tillsyn stående ämbetshusen. Av byggnadsstyrelsen i anledning härav verkställda undersökningar beträffande 11 ämbetshus, inom vilka normalt sysselsättas 2,459 personer, framgår, att den sammanlagda kostnaden för förstärkningsarbetena uppgår till 289,100 kronor, vilket motsvarar 118 kronor per person.

Efter att ha konstaterat, att det i det stora hela torde få ankomma på ägaren eller innehavaren av en fastighet att frivilligt sörja för att skyddsrum inrättas, har utredningen anført:

I egenskap av fastighetsägare bör staten föregå med gott exempel genom att efter hand vidtaga förstärkningsarbeten i sådana statens byggnader, varest behov av skyddsrum kan anses föreligga och byggnadens konstruktion icke lägger hinder i vägen härför. Kostnaden för ifrågavarande åtgärder kan icke med större noggrannhet beräknas utan mera ingående undersökningar.

Med ledning av den av byggnadsstyrelsen verkställda undersökningen har utredningen antagit, att genom ett anslag på 1,000,000 kronor det väsentliga behovet av skyddsrum i de under byggnadsstyrelsens inseende stående fastigheterna skulle bliva tillgodosett. I avvaktan på en fullständigare kostnadsberäkning bör enligt utredningens mening för skyddsrumsarbeten i dessa byggnader avses ett anslag å 500,000 kronor.

Yttranden.

Mot förevarande anslagspost har i yttrandena icke gjorts annan anmärkning, än att en handelskammare ställt sig tveksam, huruvida bärande skäl föreläge för en »särbehandling» av statens fastigheter.

Byggnadsstyrelsen har bland annat anfört:

Byggnadsstyrelsen har under den senaste tiden planlagt och utfört skyddsrum i åtskilliga av de statliga byggnader, som nyligen uppförts eller äro under uppförande. Detta har skett efter noggrant studium av dessa frågor och delvis med anlitande av utländsk sakkunskap. Styrelsen har härvid bland annat ställts inför frågan, huruvida skyddsrummen omedelbart böra fullt utbyggas för sitt ändamål eller om vissa detaljer kunna uppskjutas, tills faran står för dörren. Det torde vara ofrånkomligt, att, därest det gäller nybyggnadsarbeten, erforderlig förstärkning av bjälklagen över skyddsrummen bör ske i samband med byggnadsarbetenas utförande. Härigenom vinnas ej blott betydande kostnadsbesparingar i förhållande till ett senare utförande av dessa förstärkningsarbeten utan även större säkerhet med avseende på desamma. Styrelsen har ävenledes ansett det nödvändigt att redan från början anskaffa och insätta erforderliga gastäta fönster- och dörrpartier, luftreningsapparater m. m.

Skyddsrum äro under utförande i den nya kanslibyggnaden, telegrafhuset i kvarteret Jericho, posthuset å Östermalm samt generalfullstyrelsens nybygge i Stockholm samt projekterade i nybyggnaden för statens historiska museum, där skyddsrummet är avsett jämväl för dyrbarare museiföremål samt posthuset å Kungsholmen i Stockholm, ävensom vid tillbyggnad av landsstatshuset i Härnösand. Av kostnadsskäl anordnades icke något skyddsrum vid det nyuppförda statens bakteriologiska laboratorium i Huvudsta för dess serumförråd. Det torde i framtiden böra ankomma på byggnadsstyrelsen att, då förslag framläggas rörande ny- eller större tillbyggnader för statsverkets räkning, jämväl utreda och inkomma med förslag i fråga om skyddsrum anordnande för personal och dyrbarare material.

Det synes böra tillkomma byggnadsstyrelsen att föreslå anordnandet av skyddsrum inom statliga byggnadsföretag ävensom granska av andra statliga myndigheter föreslagna dylika åtgärder beträffande sådana byggnadsföretag. Givetvis kommer det att ligga i styrelsens intresse att noggrannt följa utvecklingen på detta område i utlandet och studera de åtgärder av olikartad natur, som härvidlag kunna ifrågakomma, även i rationaliseringssyfte.

Vad beträffar frågan om tillräckligheten av det anslag på 1,000,000 kronor, som beräknas för skyddsrum i de under byggnadsstyrelsens inseeende stående fastigheterna, har styrelsen förklarat sig icke nu beredd att närmare yttra sig. Behovet av åtgärder syntes nämligen böra från fall till fall utredas och kostnaderna för desamma beräknas. Mot förslaget att i avvaktan på en fullständigare kostnadsberäkning ett anslag å 500,000 kronor avses för ändamålet, har styrelsen emellertid icke haft något att erinra.

Riksräkenskapsverket har föreslagit, att ifrågavarande anslag i vad det är avsett att disponeras för å fastighetsfonden redovisade byggnader upptages under utgifter för kapitalökning å statens allmänna fastighetsfond och anvisas såsom reservationsanslag, att utgå av andra statsinkomster än låne-medel.

Departementschefen.

I likhet med civila luftskyddsutredningen anser jag det vara av vikt, att staten i lämplig utsträckning anordnar skyddsrum i statliga byggnader, i främsta rummet emedan skydd härigenom beredes åt viktiga samhällsfunktioner men även därför, att staten icke kan förvänta liknande åtgärder av kom-

muner och enskilda, om icke staten själv gör vad på densamma ankommer. Ehuru några specificerade beräkningar av kostnaderna icke föreligga, torde den verkställda utredningen visa, att det för nästa budgetår föreslagna beloppet 500,000 kronor icke är för högt tilltaget, varför jag tillstyrker anslag till nämnda belopp. I detsamma torde få inräknas jämväl kostnaden för skyddsrum i militärstabsbyggnaden och arméförvaltningens ämbetshus, vilka torde — ehuru tillhörande försvarsväsendet — få hänföras under den civila luftskyddsorganisationen. Å sistnämnda byggnader belöpa, enligt vad en preliminär beräkning giver vid handen, omkring 100,000 kronor, i följd varav endast 400,000 kronor skulle avses för de under byggnadsstyrelsens tillsyn stående, till statens allmänna fastighetsfond hörande byggnaderna. Båda ifrågavarande anslag torde få anvisas såsom reservationsanslag att utgå av andra statsinkomster än lånemedel. Anslaget å 400,000 kronor torde böra redovisas under utgifter för kapitalökning å nyssnämnda fond. För ett följande år torde erforderligt anslag i sistnämnda hänseende böra äskas under kommunikationsdepartementet. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra, för vilka byggnader, förutom de nu särskilt nämnda, medlen skola avses.

Av byggnadsstyrelsens yttrande framgår, att skyddsrum redan i viss utsträckning inrättats i staten tillhöriga fastigheter. Vid framtida nybyggnader torde frågan om inrättande av skyddsrum böra tagas under särskilt övervägande. I den mån härav kan föranledas förstärkning av redan beviljade byggnadsanslag, lär framställning därom böra göras i vederbörlig ordning.

Bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum.

Civila luftskyddsutredningen.

Tidigare har framhållits, att beträffande nybyggnader inom ur lufskyddssynpunkt mera utsatta områden erforderliga byggnadstekniska luftskyddsåtgärder böra göras obligatoriska. Enligt utredningens mening kan det icke komma i fråga att i någon form giva vederbörande byggherre ersättning för den merkostnad, som föranledes av dessa åtgärder. Däremot synes det lämpligt, såvitt angår äldre byggnader, att staten för att stimulera intresset för inrättande av skyddsrum lämnar bidrag till åtgärder härför, även då det icke är fråga om statens egna byggnader eller företag. Då det av ekonomiska skäl torde vara uteslutet att lämna något mera verksamt stöd åt anordnande av enskilda skyddsrum, torde statens understödande verksamhet på detta område få begränsas till kommunala skyddsrum. I främsta rummet böra därvid bidrag lämnas till inrättande av centraler för den lokala luftskyddsledningen, till skyddsrum för aktiv personal i övrigt, till hjälpplatser och, i den mån anslagen lämna tillgång därtill, till offentliga skyddsrum. Bidragens storlek torde kunna bestämmas till $\frac{2}{3}$ av byggnadskostnaden. För det första budgetår, under vilket luftskyddslagen är i kraft, bör enligt utredningens mening för detta ändamål anslås 500,000 kronor. Erforderlig kontroll i fråga om behovet av skyddsrum i varje särskilt fall, anordningarnas ändamålsenlighet och medlens användning för det avsedda ändamålet torde kunna utövas genom luftskyddsinspektionen.

Om sålunda enligt utredningens mening en stor återhållsamhet i fråga

om anslag till det byggnadstekniska luftskyddet är under nuvarande förhållanden påkallad, torde däremot kunna ifrågasättas att i tider av stor arbetslöshet utföra skyddsrumsarbeten i större utsträckning.

Vad utredningen anfört angående de anspråk, som böra ställas på skyddsrum inom ämbetshus och om möjligheterna att tillgodose dessa anspråk, äger tillämpning jämväl på ledningscentraler, skyddsrum för aktiv personal och hjälpplatser. Utredningen förordar, att dylika skyddsrum företrädesvis förläggas till offentliga byggnader, vilka på grund av sitt i allmänhet solida byggnadssätt äro bäst lämpade för ändamålet. På offentliga skyddsrum bör man enligt utredningens mening principiellt icke ställa större säkerhetskrav än på skyddsrum i allmänhet, vilket naturligtvis icke utesluter, att till skyddsrum utväljes den lokal, som i varje särskilt fall erbjuder den största säkerheten.

Någon beräkning av sammanlagda kostnaden för de skyddsrum, varom här är fråga, har icke av utredningen verkställts.

Yttranden.

Bortsett från vad som yttrats angående luftskyddskostnadernas allmänna fördelning — varutinnan hänvisas till det föregående — har denna anslagspost icke föranlett någon kritik.

Riksräkenskapsverket har uttalat, att anslaget bör erhålla karaktär av reservationsanslag.

Departementschefen.

Såsom framgår av vad utredningen anfört, torde staten endast i mycket begränsad utsträckning kunna bidra till de byggnadstekniska luftskyddsåtgärderna. Statens bidrag måste under sådana förhållanden i första hand avse de ändamål, som äro av särskild vikt. Det synes riktigt att därvid, fränsett statens egna byggnader, i första hand tillgodose behovet av ledningscentraler, skyddsrum för aktiv personal och hjälpplatser. I den mån bidragen kunna ytterligare förslå till inrättande av skyddsrum för den trafikerande allmänheten, lär även inrättandet av dylika skyddsrum vara förtjänt av stöd. Jag är alltså beredd att i princip tillstyrka utredningens förslag i denna del. Beträffande beloppets storlek är att märka, att skyddsrummens planerande, åvägbringande av beslut inom de kommunala organen samt vederbörande myndighets granskning av planerna måste taga åtskillig tid i anspråk. Med hänsyn härtill synes det för nästa budgetår beräknade anslaget kunna begränsas. Ett belopp av 300,000 kronor torde få anses tillfyllest. Jag förordar alltså, att anslag för budgetåret 1937/1938 anvisas till detta belopp och att anslaget i enlighet med riksräkenskapsverkets förslag må utgå såsom reservationsanslag. De närmare villkoren för erhållande av statsbidrag torde få meddelas av Kungl. Maj:t.

Anslagsberäkningar. Hemställan.

För de ändamål, som i det föregående angivits, torde anslag böra äskas under huvudrubriken *Civilt luftskydd*. Vad angår anslagen till luftskydds-

inspektionen, alarmeringsanordningar, gasskyddsutrustning, underhåll och kontroll av gasskyddsmateriell m. m., utbildning av luftskyddspersonal samt bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum, torde dessa böra upptagas å femte huvudtiteln. I enlighet med vad jag i det föregående anfört, böra medel för anordnande av skyddsrum i statens under allmänna fastighetsfonden upptagna fastigheter anvisas å nämnda fond under utgifter för kapitalökning. Anslag till skyddsrum inom militärstabsbyggnaden och arméförvaltningens byggnader torde få uppföras under fjärde huvudtiteln.

De erforderliga anslagsbeloppen skulle enligt mina förut framlagda beräkningar utgöra:

Till luftskyddsinspektionen, avlöningar, förslagsanslag	kronor	61,000
» » » , omkostnader, »	»	50,000
» » » , inventarier, reservationsanslag ..	»	15,000
» alarmeringsanordningar, reservationsanslag	»	450,000
» gasskyddsutrustning, »	»	1,000,000
» underhåll och kontroll av gasskyddsmateriell m. m., förslagsanslag	»	25,000
» utbildning av luftskyddspersonal, reservationsanslag.....	»	45,000
» bidrag till kommuner för anordnande av vissa skydds- rum, reservationsanslag	»	300,000
» anordnande av skyddsrum i statens allmänna fastig- hetsfond tillhörande fastigheter	»	400,000
» anordnande av skyddsrum i militärstabsbyggnaden och i arméförvaltningens ämbetshus	»	100,000
<hr/>		
tillsammans kronor		2,446,000

Av sagda belopp, 2,446,000 kronor, skulle upptagas å fjärde huvudtiteln 100,000 kronor, å femte huvudtiteln 1,946,000 kronor och under utgifter för kapitalökning, statens allmänna fastighetsfond, 400,000 kronor.

Samtliga anslag böra utgå av andra statsinkomster än lånemedel. Då medel för nu ifrågakarande ändamål icke beräknats i budgeten, kommer chefen för finansdepartementet att senare framlägga förslag rörande täckningen av nämnda belopp.

Under hänvisning till vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I:o) under fjärde huvudtiteln, lantförsvaret, rubriken byggnader m. m.,

till *Anordnande av skyddsrum i militärstabsbyggnaden och i arméförvaltningens ämbetshus* för budgetåret 1937/1938 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 100,000;

II:o) under femte huvudtiteln,

dels till *Luftskyddsinspektionen: Avlöningar* för budgetåret 1937/1938 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 61,000;

dels till *Luftskyddsinspektionen: Omkostnader* för samma budgetår anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 50,000;

dels till *Luftskyddsinspektionen*: Inventarier för samma budgetår anvisa ett *reservationsanslag* av..... kronor 15,000;
dels till *Civilt luftskydd*: *Alarmeringsanordningar* för samma budgetår anvisa ett *reservationsanslag* av..... kronor 450,000;
dels till *Civilt luftskydd*: *Gasskyddsutrustning* för samma budgetår anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 1,000,000;
dels till *Civilt luftskydd*: *Underhåll och kontroll av gasskyddsmateriell m. m.* för samma budgetår anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 25,000;
dels till *Civilt luftskydd*: *Utbildning av luftskyddspersonal* för samma budgetår anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 45,000;
dels ock till *Civilt luftskydd*: *Bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum* för samma budgetår anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 300,000;
III:o) under *Utgifter för kapitalökning, Statens allmänna fastighetsfond, till Anordnande av skyddsrum i statens fastigheter* för budgetåret 1937/1938 anvisa ett *reservationsanslag*, att utgå av andra statsinkomster än lånemedel, av kronor 400,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

R. Vinell.